

فصل نامه دانش شناسی

(علوم کتابداری و اطلاع رسانی و فناوری اطلاعات)

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

سال دوازدهم، شماره ۴۶، پاییز ۱۳۹۸، از صفحه ۱۷۹ الی ۹۳

بررسی موانع نظریه پردازی علم اطلاعات و دانش شناسی از دیدگاه اعضای هیات علمی دانشگاه های ایران

حمیدرضا محمودی^۱ | محمد حسن زاده^۲ | فاطمه زندیان^۳

۱- کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی - دانشگاه تربیت مدرس - (نویسنده مسئول) hamidreza8520@gmail.com

۲- استاد - گروه علم اطلاعات و دانش شناسی - دانشگاه تربیت مدرس

۳- دانشیار - گروه علم اطلاعات و دانش شناسی - دانشگاه تربیت مدرس

تاریخ دریافت: ۹۹/۶/۱ تاریخ پذیرش: ۹۹/۷/۲۹

چکیده

هدف: هدف از انجام این پژوهش تعیین میزان مانعیت موانع نظریه پردازی در رشته علم اطلاعات و دانش شناسی است. در حقیقت در این تحقیق به دنبال آن هستیم که بدانیم هر کدام از موانع نظریه پردازی چه میزان مانعیت دارد.

روش پژوهش: پژوهش حاضر از نظر هدف در زمره تحقیقات کاربردی و از نظر شیوه گردآوری اطلاعات در زمره تحقیقات کتابخانه‌ای و توصیفی-پیمایشی قرار می‌گیرد. داده‌ها به وسیله پرسشنامه محقق ساخته گردآوری شد. اعضای هیات علمی رشته علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه‌های ایران، جامعه آماری این پژوهش را تشکیل دادند. در این پژوهش روش نمونه‌گیری تلفیقی متوالی بود. پرسشنامه میان ۶۰ نفر از اعضای هیات علمی رشته مزبور توزیع شد. از مجموع ۶۰ پرسشنامه توزیع شده، تعداد ۳۷ پرسشنامه عودت داده شد. داده‌های گردآوری شده با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی تحلیل شد. به منظور پاسخگویی به سوالات تحقیق، از آزمون تی تک نمونه استفاده شد. نرم افزار SPSS به منظور تحلیل داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج آزمون تی تک نمونه نشان داد موانع فردی، آموزشی، فرهنگی و مدیریتی تا حد بسیار زیاد، موانع اقتصادی و اجتماعی تا حد زیاد مانع نظریه پردازی در علم اطلاعات و دانش شناسی می‌شوند. در میان موانع مزبور، موانع آموزشی با میانگین ۴/۱۸ بیشترین و موانع سیاسی با میانگین ۳/۶۶ کمترین مانعیت را دارند.

اصالت/ارزش: تاکنون موانع نظریه پردازی علم اطلاعات و دانش شناسی با رویکرد کمی مورد تحلیل قرار نگرفته است لذا تحقیق حاضر از نظر موضوع و شیوه تحلیل دارای اصالت است.

واژه‌های کلیدی: موانع نظریه پردازی، علم اطلاعات و دانش شناسی، ایران

مقدمه

نظریه و نظریه‌پردازی در علوم انسانی جزو مباحث مهم و ضروری است. ضرورت نظریه‌پردازی بر هیچکس پوشیده نیست و کسانی که تعریف و فواید نظریه و نظریه‌پردازی را می‌دانند بر ضرورت آن تاکید می‌ورزند (زندیان، ۱۳۹۷). البته از نظریه تعاریف زیادی در دست است و نظریه تعریف واحدی ندارد. به اعتقاد دلاور (۱۳۸۸) نظریه، تحقیقی منسجم است که علم ناب در آن متبلور می‌شود. نظریه تلاشی مداوم در جهت انتقال دانش به صورت تلخیص‌شده، سریع و آسان است. نظریه رفتار پدیده‌های عینی و ذهنی را توصیف، تبیین، پیش‌بینی و کنترل می‌کند (دانایی‌فر، ۱۳۸۹). اهمیت نظریه در تحقیق را می‌توان و می‌بایست به وضوح درک کرد. به عبارت دقیق‌تر هر پژوهش نیازمند مبنا یا مبانی نظری قوی است؛ مبنایی که بتوان پژوهش را بر روی آن بنا نهاده و توسعه بخشید (محمدی استانی، شعبانی، ۱۳۹۶). یودو آکنگ^۱ (۲۰۱۲) اهمیت نظریه را در الف) داشتن چارچوبی برای تحلیل؛ ب) روشی نظام‌مند جهت توسعه قلمروهای علمی، و ج) تبیین مشخصی برای دنیای حقیقی می‌داند. پرواضح است که بدون نظریه، رشته‌های علمی قادر نخواهند بود که نتایج و یافته‌های خود را در قالبی منسجم ارائه کنند. بدون نظریه، روابط علمی هر رشته با سایر رشته‌ها نامعلوم و گنگ باقی می‌ماند و افق‌های مطالعاتی رشته در حاله‌ای از پیچیدگی‌های نامشخص فرو می‌رود (موحدیان، چشمه‌سهرابی، ۱۳۹۵). به فرایند تولید، اصلاح و رد یک نظریه، نظریه‌پردازی اطلاق می‌شود (حافظ‌نیا، ۱۳۹۸). نظریه‌پردازی از آن جهت برای تمامی حوزه‌ها و رشته‌های علمی اهمیت و ضرورت دارد که بواسطه آن می‌توان دانش را به صورت تلخیص‌شده به نسل‌های بعدی انتقال داد. بواسطه نظریه‌پردازی، میزان پراکندگی یافته‌های سایر تحقیقات به حداقل ممکن می‌رسد و به عبارت دیگر یافته‌های تحقیقات پیشین به صورت منسجم ارائه می‌شود. نظریه‌پردازی به پویایی جامعه علمی کمک می‌کند و نظریه‌های علمی چراغ راه محققان هستند (هرسیج، ۱۳۹۰). با توجه به تعاریفی که از نظریه و نظریه‌پردازی ارائه شده است می‌توان به سادگی به اهمیت و

ضرورت نظریه‌پردازی پی برد. با این حال شواهد نشان از آن دارد که در سال‌ها و دهه‌های اخیر آنچنان که باید به نظریه‌پردازی توجه نشده است. صاحب‌نظران اعتقاد دارند که وضعیت نظریه-پردازی در علوم انسانی نابسامان و نگران‌کننده است. پژوهش‌های حوزه مزبور به سمت کپی‌برداری میل کرده و پژوهشگران به جای ارائه تحقیقات نو و نظریه‌های باقوام بیشتر به انجام کارهای تکراری تمایل دارند (پورعزت و دیگران، ۱۳۸۸). شواهد حاکی از آن است که رشد کمی تولید مقالات علمی در ایران با رشد کیفی همراه نبوده و به عبارت دقیق‌تر افراد به کمیت بیش از کیفیت توجه می‌کنند (آرکامبولت^۲، ۲۰۱۰؛ نوردن^۳، ۲۰۱۱). اگر یکی از ملاک‌های تولید و ارائه نظریه تعداد مقالات باشد؛ می‌بینیم که با وجود تولیدات علمی-پژوهشی بسیار، نظریه‌پردازی رونق چندانی نداشته است. به باور هرسیج (۱۳۹۰) در سال‌های گذشته نظریه‌ای که راهگشا باشد در قلمرو علوم انسانی ارائه نشده است. عدم توجه به نظریه و نظریه‌پردازی تقریباً در اکثر رشته‌های علوم انسانی کاملاً مشهود است. علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیز به عنوان یکی از منشعبات علوم انسانی از این قاعده مستثنی نیست. کاوش‌های اولیه محقق که جنبه مرور داشت نشان از آن دارد که اکثر محققان علم اطلاعات و دانش‌شناسی به پژوهش-های کاربردی تمایل دارند. در سال‌ها و دهه‌های گذشته نظریه‌ای که نیازهای رشته را برطرف کند ساخته و پرداخته نشده است. به نظر می‌رسد پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی با نظریه‌پردازی آشنا نیستند و گاهی به دلیل همین ناآگاهی سمت نظریه‌پردازی نمی‌روند. البته عدم توجه به نظریه‌پردازی در رشته مزبور تنها به ناآگاهی محققان مربوط نمی‌شود. با توجه به پژوهش محمودی، حسن‌زاده، و زندیان (۱۳۹۹) مجموعه‌ای از موانع فردی، آموزشی، سیاسی، مدیریتی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی دست به دست هم داده و فرد را از نظریه‌پردازی دور می‌کند. در این پژوهش سعی بر این بوده است که میزان مانعیت هر کدام از موانع مزبور تعیین شود. می‌خواهیم ببینیم که هر کدام از موانع فردی، آموزشی، سیاسی، مدیریتی، اقتصادی، فرهنگی و

2. Archambault

3. Noorden

1. Udo-Akang

و همچنین نظریه‌پردازان بیش از حد معقول باشد، انجام تحقیق با مشکلاتی مواجه خواهد شد. اکثر پژوهشگران معتقدند محدودیت زمانی، مانع انجام تحقیق است. مضافاً فردی که از نظر مالی حمایت نشود و دغدغه مالی داشته باشد آن‌گونه که باید، به تحقیق و نظریه‌پردازی توجه نخواهد کرد.

فضل‌الهی (۱۳۹۱)، در تحقیقی توصیفی، بازدارنده‌های پژوهش را واکاوی کرد. نتایج او نشان می‌دهد، آموزش روش‌های تحقیق نقشی غیرقابل انکار در امر پژوهش دارد. در حقیقت اگر فرد آموزش‌های لازم را در زمینه تحقیق و نظریه‌پردازی فراموش کند، در امور مربوط به تحقیق دچار مشکل خواهد شد. انجام تحقیق‌های ناب نیازمند مهارت‌های فنی و تخصصی و همچنین نیازمند انگیزه کافی است. می‌توان با حمایت‌های مالی، انگیزه تحقیق را به محقق تزریق کرد.

صیرفی، شریعتمداری (۱۳۹۴)، طی تحقیقی که با هدف تبیین بازدارنده‌های پژوهش انجام دادند، دریافتند که کمبود امکانات، تجهیزات و به طور موقت کمبود منابع مالی، بازدارنده‌های انجام پژوهش هستند. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که نظام مدیریتی نظامی آشفته است که در این آشفتگی مدیریتی، تحقیق آسیب جدی می‌بیند. تحقیقات غالباً کپی‌برداری و تکراری هستند و تحقیق متفکرانه و نو به ندرت ارائه می‌شود.

رضادوست، نواح، ادیب‌زاده (۱۳۹۶)، با تمرکز بر روی عوامل هنجاری و سازمانی، موانع پژوهش را بررسی کردند. آنها دریافتند که میزان پایبندی به هنجارهای علمی، ارتباطات علمی، فرهنگ سازمانی دانشگاه، جو گروه آموزشی، منابع و امکانات دانشگاه وضعیت پژوهش را دستخوش تغییر می‌کند. به نظر می‌رسد فرهنگ سازمانی دانشگاه به گونه‌ای نیست که فرد را انجام پژوهش‌های اصیل ترغیب کند. منابعی که به پژوهش اختصاص می‌یابد ناچیز و محدود است.

قنادی‌نژاد و حیدری (۱۳۹۷) طی تحقیقی توصیفی-پیمایشی موانع نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی را بررسی کردند. آنها به این نتیجه رسیدند که موانع فرهنگی-سیاسی روند نظریه‌پردازی را با اختلال مواجه می‌کند. به زعم آنها، مجموعه‌ای از موانع اجتماعی نیز فرد را از نظریه‌پردازی بازمی‌دارد. آنها باور

اجتماعی تا چه میزان در فرایند نظریه‌پردازی مانعیت ایجاد می‌کند.

با مرور تحقیقات پیشین به نظر می‌رسد پژوهش‌های معدودی در زمینه موانع نظریه‌پردازی صورت گرفته است. اکثر پژوهش‌های پیشین، معطوف به بررسی موانع پژوهش بوده است. از آن جایی که نظریه‌پردازی نوعی کار تحقیقی است بررسی تحقیقات مربوط به موانع پژوهش نیز می‌تواند سودبخش باشد. لذا در این تحقیق، سعی شده است علاوه بر ذکر پژوهش‌هایی که بر موانع نظریه‌پردازی تمرکز کرده‌اند، نتایج تحقیقات مربوط به موانع پژوهش نیز ارائه شود.

اشرفی و همکاران (۲۰۱۵) ابعاد فردی، اجتماعی-فرهنگی، و سازمانی موانع تحقیق را بررسی کرده‌اند. نتایج آن‌ها نشان از آن دارد که تراکم درسی دانشجویان بیشتر از سایر موانع، مانعیت ایجاد می‌کند. به نظر می‌رسد بعد فردی از سایر ابعاد تاثیرگذاری بیشتری دارد. به باور آن‌ها اگر فرد با روش تحقیق آشنا نباشد توفیق چندانی در تحقیق نخواهد یافت. می‌توان این نتایج را به گونه‌ای به نظریه‌پردازی تعمیم داد. در حقیقت به نظر می‌رسد فردی که با روش نظریه‌پردازی آشنایی نداشته باشد در نظریه‌پردازی موفق نخواهد بود.

الکساندر اولاسن^۱ و همکاران (۲۰۱۷) موانع پژوهشی را در گروه فوریت‌های پزشکی بررسی کرده‌اند. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که زمان، مهارت و فرهنگ سه عامل مهم در امر تحقیق هستند. به عبارت دیگر فردی که زمان و مهارت کافی برای انجام تحقیق و نظریه‌پردازی نداشته باشد کمتر به این امر رغبت نشان خواهد داد. همچنین اگر فرهنگ تحقیق و نظریه‌پردازی در جوامع علمی نهادینه نشود نمی‌توان به انجام تحقیقات و ارائه نظریه‌های با قوام امیدوار بود.

آدیتی هگد^۲ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی با هدف بررسی موانع پژوهش دریافتند که حجم کار، محدودیت‌های زمانی، کمبود منابع مالی، ضعف در آموزش و کمبود مربی، فرایند انجام تحقیق را دگرگون می‌کنند. هنگامی که حجم کاری پژوهشگران

1. Alexander Olausson

2. Aditi Hegde

آقاپور، فرخی، و دلاور (۱۳۹۸)، طی پژوهشی توصیفی موانع پژوهش در مدارس ابتدایی را از دیدگاه معلمان و مدیران تحقیق کردند. آنها ادعان داشتند که کمبود بودجه فرد را از تحقیق باز می‌دارد. به باور آنها، فرهنگ ناصوابی در جامعه علمی رایج شده است و تشریک مساعی و میل به همکاری در محققان بسیار ضعیف است. نتایج نشان از آن دارد که تناسبی میان زمان و حجم کار دیده نمی‌شود. انگیزه و مسائل انگیزشی نیز مولفه قابل توجهی در امر پژوهش است. فردی که انگیزه کافی برای انجام تحقیق نداشته باشد در انجام تحقیق دچار مصائب و مشکلاتی خواهد شد.

از مرور پیشینه‌ها می‌توان چنین استنتاج کرد که به طور کلی موانع یا به فرد باز می‌گردد یا به سیستم‌های حاکم بر جامعه عمومی و علمی. گاهی فرد انگیزه و توان کافی برای انجام نظریه‌پردازی ندارد و گاهی سیستم‌های مدیریتی، آموزشی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی حاکم بر جامعه علمی مانع نظریه‌پردازی می‌شود. در این تحقیق سعی شده است که میزان مانعیت هر کدام از موانع فردی، مدیریتی، آموزشی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، و اجتماعی مورد سنجش قرار بگیرد. در جدول (۱) مولفه‌هایی که در پژوهش‌های پیشین به چشم خورد، ارائه شده است. مولفه‌های پژوهش حاضر برگرفته از موارد مذکور در جدول ذیل می‌باشد (بخشی از جدول برگرفته از پژوهش قنادی‌نژاد و حیدری (۱۳۹۷) می‌باشد):

دارند که اگر فرد حمایت مالی نشود سمت نظریه‌پردازی نمی‌رود. در حقیقت موانع اقتصادی نظریه‌پردازی را به چالش می‌کشد. در راه نظریه‌پردازی از موانع آموزشی نمی‌توان چشم‌پوشی کرد. موانع فردی نیز مزید بر علت می‌شود و فرد را از نظریه‌پردازی دور می‌کند.

پای‌بست، بابایی، نصری (۱۳۹۷) طی تحقیقی توصیفی چالش‌های نظریه‌پردازی در علوم سیاسی را واکاوی کردند. آنها مدعی شدند که سیاست در علم مداخله می‌کند. همین مداخله‌گرایی سیاسی مانعی اساسی در امر نظریه‌پردازی است. به اعتقاد آنها، کمبود بودجه و منابع مالی، محقق را از تحقیق و نظریه‌پردازی دور می‌کند. به نظر می‌رسد اگر پژوهشگران حمایت مالی شوند و از نظر مالی دغدغه‌ای نداشته باشند چرخ پژوهش و نظریه‌پردازی بیشتر خواهد چرخید. بهتر است که بودجه کافی به منظور نظریه‌پردازی به بدنه دانشگاه تزریق شود.

حسن‌زاده، رسولی و کریمی (۱۳۹۸)، طی پژوهشی کیفی بازدارنده‌های نظریه‌پردازی در دانشگاه‌های ایران را مورد بررسی قرار دادند. آنها به این نتیجه رسیدند که پیوند جامعه و علم پیوند محکمی نیست. از یافته‌های علمی در جامعه استفاده نمی‌شود و نتایج علمی در حد حرف باقی می‌ماند. مدیریت آموزش عالی مدیریتی ناکارآمد است. به نظر می‌رسد مدیریت آموزش عالی به گونه‌ای است که دید خشک و خطی را به اعضای هیات علمی القا می‌کند. ما حاصل مدیریت نادرست، از بین رفتن تفکر خلاقانه است. سیاست‌گذاری‌های آموزشی-پژوهشی نادرست و یا ناقص است.

جدول ۱. موانع پژوهش و نظریه پردازی در تحقیقات پیشین

موانع پژوهش و نظریه پردازی	پژوهشگران
عوامل فردی، سازمانی و رهبری، انگیزه‌های درونی، وجود منابع و امکانات، مشارکت گروهی پژوهشی، فقدان حاکمیت پژوهش-محوری	بلند و همکاران (۲۰۰۵)
موانع اجتماعی	سالاران (۲۰۱۱)
محیط پژوهش	سولو و همکاران (۲۰۱۲)
فقدان توسعه و به اشتراک گذاری دانش	کو کو (۲۰۱۳)
موانع فردی، اجتماعی-فرهنگی، و سازمانی	اشرفی و همکاران (۲۰۱۵)
زمان، مهارت و فرهنگ	الکساندر اولاسن و همکاران (۲۰۱۷)
حجم کار، محدودیت‌های زمانی، کمبود منابع مالی، ضعف در آموزش و کمبود مربی	آدیتی هگد و همکاران (۲۰۱۷)
موانع ذاتی، موانع عرضی	دانایی فرد (۱۳۸۹)
عوامل فردی، عوامل اجتماعی، عوامل ارزش شناختی و روش شناختی	میرزایی رافع (۱۳۹۰)
آموزش روش‌های تحقیق، مهارت‌های فنی و تخصصی، حمایت‌های مالی	فضل الهی (۱۳۹۱)
مقایسه علوم انسانی و علوم پایه، ماهیت مسائل علوم انسانی، استاندارد گرایی در علوم انسانی	یوسف‌زاده، میرزایی رافع (۱۳۹۲)
کمبود امکانات و تجهیزات، کمبود منابع مالی، آشفتگی نظام مدیریتی	صیرفی و شریعتمداری (۱۳۹۴)
موانع هنجاری و سازمانی: میزان پابندی به هنجارهای علمی، ارتباطات علمی، فرهنگ سازمانی دانشگاه، جو گروه آموزشی، منابع و امکانات دانشگاه	رضادوست، نواح، ادیب‌زاده (۱۳۹۶)
موانع فرهنگی-سیاسی، موانع اجتماعی، حمایت مالی، موانع اقتصادی، موانع آموزشی، موانع فردی	قنادی نژاد، حیدری (۱۳۹۷)
مداخله گرایی سیاسی، کمبود بودجه و منابع مالی	پای‌بست، بابایی، نصری (۱۳۹۷)
پیوند سست میان جامعه و علم، ناکارآمدی مدیریت آموزش عالی، سیاست‌گذاری‌های نادرست آموزشی-پژوهشی	حسن‌زاده، رسولی، کریمی (۱۳۹۸)
کمبود بودجه، عوامل فرهنگی، عدم تناسبی میان زمان و حجم کار، مسائل انگیزشی	آقاپور، فرخی، دلاور (۱۳۹۸)

- هدف اصلی این پژوهش تعیین میزان مانعیت موانع نظریه پردازی حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی بوده است:
- با توجه به هدف مزبور، سوالاتی که این پژوهش به دنبال پاسخگویی آنهاست به شرح زیر بوده است:
۱. موانع فردی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شود؟
  ۲. موانع مدیریتی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شود؟
  ۳. موانع آموزشی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شود؟
  ۴. موانع سیاسی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شود؟
  ۵. موانع اقتصادی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شود؟
  ۶. موانع فرهنگی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شود؟
  ۷. موانع اجتماعی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شود؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف در زمره تحقیقات کاربردی و از نظر شیوه گردآوری اطلاعات در دسته تحقیقات کتابخانه‌ای و توصیفی-پیمایشی قرار می‌گیرد. اعضای هیات علمی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه‌های ایران (دانشگاه‌های تحت نظر وزارت علوم و تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی) جامعه آماری این پژوهش را تشکیل دادند.

سوال به موانع سیاسی، ۳ سوال به موانع اقتصادی، ۷ سوال به موانع فرهنگی، و ۳ سوال به موانع اجتماعی مربوط می‌شد. به منظور بررسی روایی ابزار گردآوری اطلاعات از روایی محتوا استفاده شد. پرسشنامه میان ۷ نفر از متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی توزیع و روایی آن تایید شد. به منظور بررسی پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شد. پایایی ابزار گردآوری اطلاعات، ۰/۸۷٪ گزارش شد که این رقم نشان از پایا بودن پرسشنامه دارد. از مجموع ۶۰ پرسشنامه‌ای که توزیع شد ۳۷ پرسشنامه به صورت کامل عودت داده شد. به منظور تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. جهت پاسخگویی به سوالات، آزمون تی تک نمونه مورد استفاده قرار گرفت. از نرم افزار SPSS به منظور تحلیل داده‌ها استفاده شد.

برای انتخاب نمونه از نمونه‌گیری تلفیقی متوالی استفاده شد. نمونه‌گیری تلفیقی متوالی، ترکیب نمونه‌گیری احتمالی و غیراحتمالی به صورت متوالی است (حسنی، ۱۳۸۹). در حقیقت در مرحله اول، دانشگاه به عنوان واحد نمونه‌گیری تعیین شد و دانشگاه‌ها به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. در مرحله بعد، از میان اعضای هیات علمی هر دانشگاه به روش هدفمند نمونه‌نمایی انتخاب شد. در پژوهش‌هایی که تعداد کل جامعه آماری در دست نیست باید از ضوابط و استراتژی‌های خاصی برای تعیین حجم نمونه بهره برد. حداقل حجم نمونه برای پژوهش‌های توصیفی که حجم جامعه آماری در آن نامشخص است، ۵۰ می‌باشد (سعدی‌پور، ۱۳۹۳). در این پژوهش ۶۰ نفر به عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته بود که ۳۱ گویه را شامل می‌شد. ۷ سوال به موانع فردی، ۴ سوال به موانع مدیریتی، ۳ سوال به موانع آموزشی، ۴

جدول ۲. توصیف آماری نمونه مورد مطالعه بر حسب جنسیت، مرتبه علمی و دانشگاه

جنسیت	تعداد	درصد(تقریبی)	مرتبه علمی	تعداد	درصد(تقریبی)	دانشگاه	تعداد	درصد(تقریبی)
زن	۱۲	۲۰٪	استاد	۳	۸٪	آزاد	۴	۱۱٪
مرد	۲۵	۶۷٪	دانشیار	۱۲	۳۳٪	الزهر	۳	۸٪
مجموع	۳۷	۱۰۰٪	استادیار	۲۰	۵۴٪	بیرجند	۴	۱۱٪
			مربی آموزشی	۲	۵٪	پیام نور	۲	۵٪
			مجموع	۳۷	۱۰۰٪	تبریز	۳	۸٪
						خوارزمی	۲	۵٪
						شهید باهنر	۳	۸٪
						شهید بهشتی	۲	۵٪
						شهید مدنی	۱	۳٪
						شهید چمران	۳	۸٪
						شاهد	۲	۵٪
						قم	۲	۵٪
						شیراز	۲	۵٪
						علوم پزشکی	۴	۱۱٪
						مجموع	۳۷	۱۰۰٪

یافته‌ها

در این قسمت ابتدا نتایج مربوط به آمار توصیفی ارائه، سپس به سوالات تحقیق پاسخ داده شده است.

توصیف آماری جامعه مورد مطالعه: اطلاعات جدول (۲)

نشان می‌دهد که تعداد ۱۲ نفر معادل ۳۳ درصد از نمونه مورد مطالعه زن و ۲۵ نفر معادل ۶۷ درصد مرد بوده‌اند. ۳ نفر معادل ۸

پاسخ به سوالات تحقیق

سوال ۱: موانع فردی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در حوزه

علم اطلاعات و دانش شناسی می شود؟

برای بررسی میزان بازاریابی هر کدام از موانع فردی، سیاسی، اقتصادی، مدیریتی، آموزشی، فرهنگی و اجتماعی از آزمون تی تک نمونه استفاده شد. بدین منظور میانگین موانع مزبور با نمره معیار (۳/۵) مقایسه شد.

درصد از نمونه مورد مطالعه استاد تمام، ۱۲ نفر معادل ۳۳ درصد دانشیار، ۲۰ نفر معادل ۵۴ درصد استادیار و ۲ نفر معادل ۵ درصد مربی آموزشی بوده اند. با توجه به اطلاعات مندرج در جدول (۲) از دانشگاه شهید مدنی تعداد ۱ نفر معادل ۳ درصد، از هر کدام از دانشگاه های پیام نور، خوارزمی، شهید بهشتی، شاهد، قم و شیراز تعداد ۲ نفر معادل ۵ درصد، از هر کدام از دانشگاه های الزهراء، تبریز، شهید باهنر، شهید چمران تعداد ۳ نفر معادل ۸ درصد، و از هر کدام از دانشگاه های آزاد و بیرجند و علوم پزشکی تعداد ۴ نفر معادل ۱۱ درصد پرسشنامه را تکمیل کرده اند.

جدول ۳. نتیجه مقایسه میانگین موانع نظریه پردازی با نمره معیار (۳/۵) با استفاده از آزمون تی تک نمونه

متغیر	شاخص	مقدار تی آماره	میانگین	درجه آزادی	سطح معناداری
موانع فردی	۱۹/۴۹۹	۴/۰۷۷۲	۳۶	۰/۰۰۰	
موانع سیاسی	۶/۸۰۲	۳/۶۶۸۹	۳۶	۰/۰۹۰	
موانع اقتصادی	۹/۷۱۶	۳/۸۲۸۸	۳۶	۰/۰۰۰	
موانع آموزشی	۱۳/۷۹۵	۴/۱۸۹۲	۳۶	۰/۰۰۰	
موانع اجتماعی	۹/۱۱۴	۳/۹۲۷۹	۳۶	۰/۰۰۰	
موانع فرهنگی	۱۸/۶۳۰	۴/۰۹۶۵	۳۶	۰/۰۰۰	
موانع مدیریتی	۱۳/۶۱۹	۴/۱۰۸۱	۳۶	۰/۰۰۰	

بنابراین موانع فردی تا حد بسیار زیادی مانع نظریه پردازی در علم اطلاعات و دانش شناسی می شوند.

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول (۳) میانگین موانع فردی (۴/۰۷) گزارش شد. میانگین مشاهده شده از میانگین نظری یا نمره معیار (۳/۵) بزرگتر است. این تفاوت از نظر آماری معنادار است.

جدول ۴. فراوانی گویه های موانع فردی نظریه پردازی

سوالات	مقیاس	فراوانی بسیار کم	فراوانی کم	فراوانی متوسط	فراوانی زیاد	فراوانی بسیار زیاد
اگر اعتماد به نفس فرد پایین باشد فرد موفق به نظریه پردازی نمی شود	۳	۱	۶	۱۲	۱۵	
اگر بهره هوشی فرد پایین باشد، فرد موفق به نظریه پردازی نمی شود	۲	۸	۹	۷	۱۱	
اگر جسارت فرد پایین باشد، فرد موفق به نظریه پردازی نمی شود			۷	۱۴	۱۶	
اگر خلاقیت فرد پایین باشد، فرد موفق به نظریه پردازی نمی شود		۱	۳	۱۹	۱۴	
اگر تفکر انتقادی فرد ضعیف باشد، فرد موفق به نظریه پردازی نمی شود			۵	۱۵	۱۷	
دغدغه معیشت، فرد را از نظریه پردازی باز می دارد			۶	۱۴	۱۷	
اگر فرد به جای انجام مسئولیت به دنبال رفع تکلیف باشد موفق به نظریه پردازی نمی شود	۲	۱	۷	۱۱	۱۶	
	فراوانی	۱	۲	۶	۱۳	۱۵
	درصد	۲/۷	۵/۴	۱۶/۲۱	۳۵/۱۳	۴۰/۵۴

سوال ۲. موانع مدیریتی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در

حوزه علم اطلاعات و دانش شناسی می شود؟

با توجه به اطلاعات جدول (۳) میانگین موانع مدیریتی (۴/۱) از میانگین نظری یا نمره معیار (۳/۵) بزرگتر است و با توجه به سطح معناداری ۰۰۰. این مقدار تفاوت از نظر آماری معنادار است. لذا موانع مدیریتی تا حد بسیار زیادی مانع نظریه پردازی علم اطلاعات و دانش شناسی می شود.

با توجه به اطلاعات جدول (۴) از نظر ۱ نفر، موانع فردی به اندازه بسیار کم، از نظر ۲ نفر به اندازه کم، از نظر ۶ نفر به اندازه متوسط، از نظر ۱۳ نفر به اندازه زیاد و از نظر ۱۵ نفر به اندازه بسیار زیاد مانع نظریه پردازی در علم اطلاعات و دانش شناسی می شوند. از میان موانع فردی، بهره هوشی کمترین و تفکر انتقادی و دغدغه معیشت بیشترین قدرت بازدارندگی را دارند.

جدول ۵. فراوانی گویه های موانع مدیریتی نظریه پردازی

مقیاس سوالات	فراوانی بسیار کم	فراوانی کم	فراوانی متوسط	فراوانی زیاد	فراوانی بسیار زیاد
خودمختار نبودن دانشگاه مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود		۲	۵	۱۵	۱۵
ارزیابی اساتید بر اساس جدول ارتقاء مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود		۲	۴	۱۳	۱۸
عدم پذیرش جوانان از سوی مدیریت و مدیران ارشد، مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود	۲	۲	۶	۱۴	۱۳
آشفته گی ساز و کارهای تشویقی دانشگاه، مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود		۲	۷	۱۱	۱۴
میانگین	فراوانی	----	۶	۱۴	۱۵
	درصد	----	۱۶/۲۱	۳۷/۸۳	۴۰/۵۴

سوال ۳. موانع آموزشی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در

حوزه علم اطلاعات و دانش شناسی می شود؟

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول (۳) میانگین موانع آموزشی (۴/۱۸) از میانگین نظری یا نمره معیار (۳/۵) بیشتر است. این تفاوت از نظر آماری معنادار است. لذا موانع آموزشی تا حد بسیار زیادی مانع نظریه پردازی علم اطلاعات و دانش شناسی می شوند.

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول (۵) از نظر ۲ نفر موانع مدیریتی به اندازه کم، از نظر ۶ نفر به اندازه متوسط، از نظر ۱۴ نفر به اندازه زیاد، و از نظر ۱۵ نفر به اندازه بسیار زیاد مانع نظریه پردازی می شوند. از میان موانع مدیریتی، آشفته گی ساز و کارهای تشویقی کمترین و ارزیابی اساتید بر اساس جدول ارتقاء بیشترین قدرت بازدارندگی را دارند.

جدول ۶. فراوانی گویه های موانع آموزشی نظریه پردازی

مقیاس سوالات	فراوانی بسیار کم	فراوانی کم	فراوانی متوسط	فراوانی زیاد	فراوانی بسیار زیاد
عدم توجه به بنیاد در سر فصل دروس، مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود			۴	۱۷	۱۶
تدریس نکردن شیوه نظریه پردازی، مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود		۳	۷	۱۱	۱۶
همپوشانی مطالب و مباحث رشته، مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود		۲	۹	۷	۱۹
میانگین	فراوانی	----	۷	۱۲	۱۷
	درصد	----	۱۸/۹۱	۳۲/۴۳	۴۵/۹۴

با توجه به اطلاعات جدول (۶) از نظر ۱ نفر موانع آموزشی به اندازه کم، از نظر ۷ نفر به اندازه متوسط، از نظر ۱۲ نفر به اندازه زیاد و از نظر ۱۷ نفر به اندازه بسیار زیاد مانع نظریه پردازی می شوند. از میان موانع آموزشی، عدم توجه به بنیاد در سرفصل دروس بیشترین و همپوشانی مطالب و مباحث رشته کمترین کمترین قدرت بازدارندگی و مانعیت را دارند.

سوال ۴: موانع سیاسی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در حوزه علم اطلاعات و دانش شناسی می شود؟

با توجه به اطلاعات جدول (۳) میانگین موانع سیاسی (۳/۶۶) از میانگین نظری یا نمره معیار (۳/۵) بزرگتر است. این تفاوت از نظر آماری معنادار نیست.

سوال ۵: موانع اقتصادی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در حوزه علم اطلاعات و دانش شناسی می شود؟

با توجه به اطلاعات جدول (۳) میانگین موانع اقتصادی (۳/۸۲) از میانگین نظری یا نمره معیار (۳/۵) بزرگتر است و این تفاوت از نظر آماری معنادار است. بنابراین موانع اقتصادی نیز تا حد زیادی مانع نظریه پردازی در علم اطلاعات و دانش شناسی می شوند.

جدول ۷. فراوانی گویه های موانع اقتصادی نظریه پردازی

مقیاس	فراوانی	فراوانی	فراوانی	فراوانی	فراوانی	سوالات
بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد		تخصیص بودجه ناچیز به پژوهش، مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد		تخصیص منابع مالی مقطعی به پژوهش، مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد		تقسیم پی در پی بودجه پژوهشی، مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
فراوانی	فراوانی	فراوانی	فراوانی	فراوانی	میانگین	
درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	
۵/۴	۳۲/۴۳	۳۵/۱۳	۲۷/۰۲	۱۰	۱۳	۱۵

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول (۷) به عقیده ۲ نفر موانع اقتصادی به اندازه کم، از نظر ۱۲ نفر به اندازه متوسط، از نظر ۱۳ نفر به اندازه زیاد، و از نظر ۱۰ نفر به اندازه بسیار زیاد مانع نظریه پردازی در علم اطلاعات و دانش شناسی می شوند. از میان موانع اقتصادی، تخصیص منابع مالی مقطعی به پژوهش، کمترین و تقسیم پی در پی بودجه پژوهشی بیشترین قدرت بازدارندگی را دارند.

سوال ۶: موانع فرهنگی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در حوزه علم اطلاعات و دانش شناسی می شود؟

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول (۳) میانگین موانع فرهنگی (۴/۰۹) از میانگین نظری یا نمره معیار (۳/۵) بیشتر است و این تفاوت از نظر آماری معنادار است. بنابراین موانع فرهنگی تا حد بسیار زیادی مانع نظریه پردازی علم اطلاعات و دانش شناسی می شوند.

با توجه به اطلاعات جدول (۸) از نظر ۲ نفر موانع فرهنگی تا حد کم، از نظر ۶ نفر به اندازه متوسط، از نظر ۱۴ نفر به اندازه زیاد و از نظر ۱۵ نفر به اندازه بسیار زیاد مانع نظریه پردازی می شوند. از میان موانع فرهنگی، توهم مساله یابی کمترین و پیرپرستی بیشترین قدرت بازدارندگی را دارند.

سوال ۷: موانع اجتماعی تا چه میزان مانع نظریه پردازی در حوزه علم اطلاعات و دانش شناسی می شود؟

با توجه به اطلاعات جدول (۳) میانگین موانع اجتماعی (۳/۹۲) از میانگین نظری یا نمره معیار (۳/۵) بیشتر است. این تفاوت از نظر آماری معنادار است و موانع اجتماعی تا حد زیادی مانع نظریه پردازی علم اطلاعات و دانش شناسی می شود.

جدول ۸. فراوانی گویه‌های موانع فرهنگی نظریه پردازی

مقیاس					سوالات
فراوانی بسیار کم	فراوانی کم	فراوانی متوسط	فراوانی زیاد	فراوانی بسیار زیاد	
	۲	۶	۱۶	۱۳	غرب زدگی مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
۱	۴	۶	۱۵	۱۱	دگر شیفتگی مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
۲	۳	۶	۱۰	۱۶	مصرف گرایی و روحیه مصرف کنندگی مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
	۲	۶	۱۴	۱۵	سنت زدگی مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
۱	۱	۷	۹	۱۹	توهم مساله یابی مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
		۶	۱۸	۱۳	کمی گرایی مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
		۶	۱۴	۱۷	پیرپرستی مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
----	۲	۶	۱۴	۱۵	فراوانی
----	۵/۴	۱۶/۲۱	۳۷/۸۳	۴۰/۵۴	درصد
					میانگین

جدول ۹. فراوانی گویه‌های موانع اجتماعی نظریه پردازی

مقیاس					سوالات
فراوانی بسیار کم	فراوانی کم	فراوانی متوسط	فراوانی زیاد	فراوانی بسیار زیاد	
۱	۱	۹	۱۶	۱۰	برگزار نکردن کرسی های نظریه پردازی، مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
۲	۴	۱۰	۱۵	۶	ضعف همفکری و مشارکت مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
	۱	۹	۱۰	۱۷	سست بودن پیوندهای جامعه علمی، مانعی برای نظریه پردازی محسوب می شود
۱	۲	۹	۱۴	۱۱	فراوانی
۲/۷	۵/۴	۲۴/۳۲	۳۷/۸۳	۲۹/۷۲	درصد
					میانگین

با توجه به اطلاعات جدول (۹) از نظر ۱ نفر موانع اجتماعی به اندازه بسیار کم، از نظر ۲ نفر به اندازه کم، از نظر ۹ نفر به اندازه متوسط، از نظر ۱۴ نفر به اندازه زیاد، و از نظر ۱۱ نفر به اندازه بسیار زیاد مانع نظریه پردازی می شوند. از میان موانع اجتماعی، برگزار نکردن کرسی های نظریه پردازی کمترین و سست بودن پیوندهای جامعه علمی بیشترین قدرت بازدارندگی را دارند.

بحث و نتیجه گیری

چهار دهه از تدریس رشته علم اطلاعات و دانش شناسی می گذرد اما تاکنون در داخل کشور نظریه ای قابل اتکاء در رشته مذکور ارائه نشده است. یافته ها و شواهد نشان از آن دارد که مجموعه ای از موانع فردی، آموزشی، مدیریتی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی با شدت و ضعف متفاوت، مانع

نظریه پردازی می شوند. به نظر می رسد موانع فردی تا حد بسیار زیادی مانع نظریه پردازی می شوند. از میان موانع فردی، بهره هوشی کمترین مانعیت را به خود اختصاص داده است. لذا فردی با هوش بهر متوسط هم می تواند به نظریه پردازی امید داشته باشد. بر خلاف بهره هوشی، تفکر انتقادی تا حد بسیار زیادی مانع نظریه پردازی می شود. علاوه بر تفکر انتقادی، دغدغه معیشت نیز نظریه پردازی را تا حد بسیار زیادی به چالش می کشد. ریشه های موانع فردی را تا حدودی می توان در سیستم های معیوب آموزشی، مدیریتی و اقتصادی جستجو کرد. به عبارت دقیق تر، سیستم اقتصادی معیوب، دغدغه معیشت را به فرد تحمیل کرده است. دغدغه معیشت نقطه ضعفی عَرَضی است نه ذاتی. پژوهشگران ذاتا دغدغه معیشت ندارند، و این دغدغه جزو خصایص ذاتی افراد نیست. طبق هرم مازلو اگر نیازهای اولیه فرد

می‌شود. برآیند نظرات اساتید موید آن است که سیاست مانع نظریه‌پردازی در رشته مزبور نمی‌شود. مسائل اقتصادی و مالی نیز از جمله موانعی است که نظریه‌پردازی را تا حد زیادی دستخوش تغییر می‌کند. بودجه‌ای که به پژوهش و نظریه‌پردازی تخصیص می‌دهند بسیار ناچیز است و گاهی همان بودجه اندک آنقدر به طور پی در پی تقسیم می‌شود که در نهایت چیزی از آن باقی نمی‌ماند! اگر متولیان، بودجه معینی را برای نظریه‌پردازی منظور نمایند احتمالاً این پدیده جذاب رونق خواهد گرفت. مانعیت و قدرت بازدارندگی موانع فرهنگی در امر نظریه‌پردازی نیز بسیار زیاد و چشمگیر است. مجموعه‌ای از مقوله‌های فرهنگی دست به دست هم داده و به فقر نظری رشته دامن زده است. کمی‌گرایی تا حدودی بر رشته حاکم شده و افراد از کیفیت غافل شده‌اند. البته از پس تحقیقات کمی هم نظریه می‌تواند تولید شود؛ اما متأسفانه تحقیقات کمی که در نشریات مختلف ارائه می‌شوند بیشتر در راستای منافع شخصی است و هدف پژوهشگران ارائه نظریه نیست. علاوه بر کمی‌گرایی، روحیه مصرف‌کنندگی نیز بر محققان رشته غالب شده است. به گونه‌ای که فرد به جای نوآوری سعی دارد از این و آن وام بگیرد و رزومه خود را تقویت کند. البته وام گرفتن در علم و حوزه‌های علمی کاملاً طبیعی است؛ مشکل از آنجایی شروع می‌شود که در وام گرفتن افراط کنیم. پیرپرستی نیز از جمله موانع فرهنگی است که نظریه‌پردازی را با مشکلاتی مواجه کرده است. احترام به بزرگان لازم و ضروری است اما اگر از شخصی بت ساختیم و دائماً از کارهای او ایده‌برداری کردیم به نظریه‌پردازی ضربه زده‌ایم. موانع اجتماعی نیز جزو موانعی است که نظریه‌پردازی را تا حد زیادی به خطر می‌اندازد. پیوندهای جامعه علمی پیوندهای ضعیفی است. میان اساتید و دانشجویان شکافی ایجاد شده است و روابط علمی افراد آنگونه که باید، قوی نیست. بحث، تبادل نظر و تشریح مساعی در میان محققان دیده نمی‌شود و این تکرورهای می‌تواند نظریه‌پردازی را با مشکلاتی روبرو کند. در سطور بعدی یافته‌های این پژوهش اجمالاً با یافته‌های سایر محققان مقایسه شده است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که موانع فردی تا حد بسیار زیادی مانع نظریه‌پردازی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شوند. این

برطرف نشود، او هیچ‌گاه به خودشکوفایی دست نخواهد یافت. لذا تا زمانی که فرد از نظر معیشت دغدغه داشته باشد به نظریه‌پردازی فکر نخواهد کرد. در مورد تفکر انتقادی نیز، موارد فوق صدق می‌کند. البته این احتمال وجود دارد که برخی از افراد ذاتاً تفکر انتقادی نداشته باشند یا این ویژگی در آنها ضعیف باشد؛ اما با ضریبی از قطعیت می‌توان ادعا کرد که سیستم معیوب آموزشی و سیاست‌های اشتباه مدیریتی و آموزشی، تفکر انتقادی و تیزبینی را از بین می‌برد و پژوهشگر را وادار می‌کند که با دیدی خشک و خطی به مسائل نگاه کند. علاوه بر موانع فردی، موانع مدیریتی نیز تا حد بسیار زیادی فرایند نظریه‌پردازی را مختل می‌کند. در میان موانع مدیریتی، ارزیابی اساتید بر اساس جدول ارتقاء بیشترین قدرت بازدارندگی را دارد. این هم نکته‌ای بود که در سطور قبلی اجمالاً به آن اشاره شد. مدیریت معیوب، اساتید و در حقیقت موتور محرکه پژوهش و نظریه‌پردازی را با جدول ارتقاء ارزیابی می‌کند، به پژوهشگران و اساتید فشار می‌آورد که طی مدت زمان معین تعدادی مقاله تدوین نمایند. این فشارها، خواه ناخواه دید خلاقانه و تفکر انتقادی فرد را به مخاطره می‌اندازد و پژوهشگر را از نظریه‌پردازی دور می‌کند. موانع آموزشی نیز از جمله موانعی است که تا حد بسیار زیادی پژوهشگران را از نظریه‌پردازی بازمی‌دارد. زمانی که در سرفصل دروس رشته هیچ اشاره‌ای به بنیاد و نظریه و نظریه‌پردازی نشود طبیعی است که خروجی کار محققان رشته، ارتباط ضعیفی با نظریه‌پردازی داشته باشد. فنون و روش‌های نظریه‌پردازی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی تدریس نمی‌شود و ظاهراً محققان با الفبای نظریه‌پردازی آشنا نیستند. به باور اعضای هیات علمی علم اطلاعات و دانش‌شناسی، مطالب رشته تا حد بسیار زیادی همپوشانی دارد. در حقیقت مطالب تکراری است و مبحث نوینی که فرد را به نظریه‌پردازی ترغیب کند تدریس نمی‌شود. هرچند نتایج گواه آن است که مانعیت و قدرت بازدارندگی همپوشانی مطالب نسبت به سایر موانع آموزشی کمتر است. عده‌ای از اساتید اعتقاد دارند که سیاست هیچ ارتباطی به رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی ندارد و گروهی معتقدند که مسائل سیاسی به طور غیرمستقیم بر نظریه‌پردازی اثر می‌گذارد و مانع نظریه‌پردازی

- با توجه به یافته‌های این پژوهش، پیشنهاد می‌شود که:
- در سرفصل دروس رشته علم اطلاعات و دانش شناسی به نظریه و نظریه‌پردازی به طور ویژه توجه شود؛
  - ماهیت، روش‌شناسی و فنون نظریه‌پردازی تدریس شود؛
  - فنون تفکر انتقادی به افراد آموزش داده شود؛
  - رویکرد سیستم‌های مدیریتی و آموزشی به پژوهش رویکردی خلاقیت‌محور باشد؛
  - محققان به اندازه کافی از نظر مالی حمایت شوند تا دغدغه معیشت نداشته باشند؛
  - جدول ارتقاء ملاک ارزیابی اساتید نباشد یا حداقل قوانینی به منظور ارائه نظریه تصویب شود؛
  - با تصویب قوانین (تشویقی-تنبیهی) روحیه مصرف‌کنندگی و کمی‌گرایی از رشته زدوده شود؛
  - بودجه معینی برای نظریه‌پردازی منظور شود.

منابع

- آقاپور، ا.؛ فرخی، ن.ع.؛ دلاور، ع. (۱۳۹۸). *موانع و مشکلات انجام پژوهش در مدارس دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان و مدیران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- پای‌بست، ص.؛ بابایی، م.؛ نصری، ق. (۱۳۹۷). *چالش‌های نظریه پردازی در علوم سیاسی و الگوی مطلوب آن در ایران مدرن از نگاه نخبگان سیاسی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی، تهران.
- پورعزت، ع.ا.؛ رضایی، پ.؛ یزدانی، ح. (۱۳۸۸). *بررسی موانع نظریه‌پردازی در قلمرو علوم اجتماعی. مدیریت بازرگانی*، ۱ (۲)، ۴۷-۶۲.
- حافظ‌نیا، م.ر. (۱۳۹۸). *مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه-ها(سمت).
- حسن‌زاده، م.؛ رسولی، ب.؛ کریمی، ا. (۱۳۹۸). *بازدارنده‌های فراسازمانی رشد ظرفیت پدیده نظریه‌پردازی در دانشگاه‌های ایران: موردکاوی دانشگاه تربیت مدرس*. *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات (در حال انتشار)*.

یافته با نتایج پژوهش اشرفی و همکاران (۲۰۱۵) و میرزایی رافع (۱۳۹۰) همخوانی دارد. با توجه به اطلاعات مندرج در جدول (۳) میانگین موانع سیاسی (۳/۶۶) از میانگین نظری یا نمره معیار (۳/۵) بزرگتر است. این تفاوت از نظر آماری معنادار نیست. در حقیقت نتایج این پژوهش گواه آن است که موانع سیاسی، نظریه‌پردازی را به خطر نمی‌اندازد. این یافته با نتایج تحقیق پای-بست، بابایی و نصری (۱۳۹۷) و قنادی‌نژاد و حیدری (۱۳۹۷) در تضاد است. به نظر می‌رسد موانع اقتصادی تا حد زیادی مانع نظریه‌پردازی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شوند. این یافته با نتایج آدیتی هگد و همکاران (۲۰۱۷)، صیرفی و شریعتمداری (۱۳۹۴)، پای‌بست، بابایی و نصری (۱۳۹۷)، رضادوست، نواح و ادیب‌زاده (۱۳۹۶) و قنادی‌نژاد و حیدری (۱۳۹۷) همسو است. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که موانع آموزشی نیز تا حد بسیار زیادی مانع نظریه‌پردازی علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شوند. این یافته با نتایج آدیتی هگد و همکاران (۲۰۱۷)، فضل‌الهی (۱۳۹۱) و حسن‌زاده، قنادی‌نژاد و حیدری (۱۳۹۷) و رسولی و کریمی (۱۳۹۸) همخوانی دارد. مضافاً موانع اجتماعی نیز تا حد زیادی مانع نظریه‌پردازی علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شود. از میان موانع اجتماعی، برگزار نکردن کرسی‌های نظریه‌پردازی کمترین و سست بودن پیوندهای جامعه علمی بیشترین قدرت بازدارندگی را دارند. این یافته با نتایج میرزایی رافع (۱۳۹۰)، قنادی‌نژاد و حیدری (۱۳۹۷) و حسن-زاده، رسولی و کریمی (۱۳۹۸) همسو می‌باشد. موانع فرهنگی نیز تا حد بسیار زیادی مانع نظریه‌پردازی علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شوند. این یافته با نتایج اشرفی و همکاران (۲۰۱۵) و قنادی‌نژاد و حیدری (۱۳۹۷) همخوانی دارد. میانگین موانع مدیریتی (۴/۱) از میانگین نظری یا نمره معیار (۳/۵) بزرگتر است و با توجه به سطح معناداری، این مقدار تفاوت از نظر آماری معنادار است. لذا موانع مدیریتی تا حد بسیار زیادی مانع نظریه-پردازی علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌شود. این یافته با نتایج صیرفی و شریعتمداری (۱۳۹۴) و حسن‌زاده، رسولی و کریمی (۱۳۹۸) همخوانی دارد. نتایج این تحقیق می‌تواند مشخصاً در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی به کار گرفته شود.

- حسینی، م.ح. (۱۳۸۹). درآمدی به روش شناسی تلفیقی در پژوهش های میان رشته ای علوم اجتماعی. *فصلنامه مطالعات میان رشته ای در علوم انسانی*، ۴ (۲)، ۱۳۷-۱۵۳.
- دانایی فرد، ح. (۱۳۸۹). تحلیلی بر موانع تولید دانش در حوزه علوم انسانی. *فصلنامه سیاست علم و فناوری*، ۲ (۲)، ۱-۱۷.
- دلاور، ع. (۱۳۸۸). مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی. تهران: انتشارات رشد، چاپ هفتم.
- رضادوست، ک.؛ نواح، ع.؛ ادیزاده، ا. (۱۳۹۶). بررسی عوامل هنجاری و سازمانی مؤثر بر میزان تولید علمی اعضای هیئت علمی (مورد مطالعه: اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز). *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات*، ۲ (۲۰)، ۲۳-۴۲.
- زندیان، ف. (۱۳۹۷). موانع نظریه پردازی در علم اطلاعات و دانش شناسی [مصاحبه] (تیر ۱۳۹۷).
- سعیدی پور، ا. (۱۳۹۳). روشهای تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی. تهران: نشر دوران، جلد اول.
- صیرفی، ا.؛ شریعتمداری، م. (۱۳۹۴). آسیب شناسی موانع پژوهش از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه فرهنگیان؛ (پرودیس ها و مراکز آموزش عالی شهر تهران). پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، مجتمع دانشگاهی ولیعصر (عج)، تهران.
- فضل الهی، س.ا. (۱۳۹۱). عوامل بازدارنده مؤثر بر پژوهش های دانشجویی. *اسلام و پژوهش های تربیتی*، ۴ (۱)، ۱۶۵-۱۸۴.
- قنادی نژاد، ف.؛ حیدری، غ.ر. (۱۳۹۷). تبیین موانع و راهکارهای نظریه پردازی در علوم انسانی و اجتماعی (مطالعه موردی: اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز). *رهیافت*، ۷۱ (۱)، ۱۹-۳۱.
- محمدی استانی، م.؛ شعبانی، ا. (۱۳۹۶). نظریه پردازی در علم اطلاعات و دانش شناسی با استفاده از روش شناسی عمومی لینهام. *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۸ (۱)، ۱۵-۲۸.
- محمودی، ح.؛ حسن زاده، م.؛ زندیان، ف. (۱۳۹۹). مدلسازی موانع نظریه پردازی علم اطلاعات و دانش شناسی از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه های ایران. *فصلنامه مطالعات دانش شناسی (در حال انتشار)*.
- میرزایی رافع، م. (۱۳۹۰). بررسی موانع نظریه پردازی در حوزه علوم انسانی از دیدگاه اعضای هیئت علمی رشته های مختلف علوم انسانی دانشگاه بوعلی سینا همدان. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه بوعلی سینا، همدان.
- هرسیج، ح. (۱۳۹۰). موانع نظریه پردازی، روش شناسی، تولید علم؛ موانع و راهکارها [مصاحبه] (مهر ۱۳۹۰).
- یوسف زاده، م.؛ میرزایی رافع، م. (۱۳۹۲). بررسی موانع معرفت شناسی نظریه پردازی در حوزه علوم انسانی از دیدگاه اعضای هیئت علمی. *مجله پژوهش علوم انسانی*، ۱۴ (۳۳)، ۱۰۵-۱۱۵.
- Aghapour, A.; Farrokhi, N.A.; Delavar, A. (2019). *Barriers and problems of conducting research in primary schools from the perspective of teachers and principals*. Master Thesis, Allameh Tabatabai University, Faculty of Psychology and Educational Sciences.
- Archambault E. (2010). *30 Years in Science - Secular Movements in knowledge Creation*. Toronto: Science-Metrix.
- Ashrafi H.; Zarmehr F.; Ghazavi Khorasgani Z.; Kazempour Z.; Taebi Imani S. (2015). Barriers to Research Activities from the Perspective of the Student of Isfahan University of Medical Sciences. *Acta Inform Med*, 23 (3), 155-159.
- Bland, C. J.; Center, B. A.; Finstad, D. A. and et. al. (2005). Theoretical, Practical, Predictive Model of Faculty and development Research Productivity. *Academic Medicine*, 80 (3), 225-237.
- Fazlollahi S. (2012). Factors Affecting Student Research. *Islam and Educational Research*, 4 (1), 165-184.
- Hafiznia MR. (2019). *Introduction to research methodology in humanities*. Tehran: Organization for the Study and Compilation of University Humanities Books (Position).
- Hassani M.H. (2010). An Introduction to Integrated Methodology in Interdisciplinary Social Science Research. *Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies in Humanities*, 4 (2), 137-153.
- Hassanzadeh, M.; Rasooli, B.; Karimi E. (2019). Extraorganizational Inhibitors of Capacity Growth Theory Theory in Iranian Universities: A Case Study of Tarbiat Modares University. *Library and Information Science Studies*.
- Hegde A., et. al. (2017). Attitudes, experiences, and barriers to research and publishing among dental postgraduate students of Bengaluru City: A cross-sectional study. *J Indian Assoc Public Health Dent* [serial online] [cited 2019 Dec 10];15:157-61. Available from: <http://www.jiaphd.org/text.asp?2017/15/2/157/207907>.

- field of social sciences. *Business Management*, 1 (2), 47-62.
- Saadipour A. (2014). *Research methods in psychology and educational sciences*. Tehran: Doran Publishing, Volume One.
- Salaran, M. (2010). Research Productivity and Social Capital in Australian Higher Education. *Higher Education Quarterly*, 64 (2), 133-148.
- Sirofi A.; Shariatmadari M. (2015). *Pathology of research barriers from the perspective of faculty members of Farhangian University; (Campuses and higher education centers in Tehran)*. Master Thesis, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Valiasr University Complex, Faculty of Psychology and Educational Sciences.
- Sulo, T.; Kendagor, R.; Kosgei, D. and et. al. (2012). Factors Affecting Research Productivity in Public Universities of Kenya: The Case of Moi University, Eldoret. *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences (JETEMS)*, 3(5) 475-484.
- Udo-Akang, D. (2012). Theoretical constructs, concepts, and applications. *American International Journal of Contemporary Research*, 2 (9), 89-97.
- Zandian F. (2018). Barriers to Theorizing in Information Science [Interview] (July 2015).
- Hersij H. (2011). Barriers to theorizing, methodology, science production; Obstacles and solutions [interview] (October 2011).
- Kukko, M. (2013). Knowledge sharing barriers in organic growth: A case study from a software company. *The Journal of High Technology Management Research*, 24 (1), 18-29.
- Mohammadi Ostani M.; Shabani A. (2017). Theorizing in information science and epistemology using Linham's general methodology. *Quarterly Journal of National Library and Information Organization Studies*, 28 (1), 15-28.
- Noorden R. (2011). 365 days: 2011 in review. *Nature*.
- Olaussen A., et. al. (2017). Barriers to conducting research: A survey of trainees in emergency medicine: Emergency Medicine Research Barriers. *EMA* 29 (2).
- Payabast, S.; Babaei, M.; Nasri Q. (2017). *Challenges of theorizing in political science and its favorable model in modern Iran from the perspective of political elites*. Master Thesis, Kharazmi University, Faculty of Law and Political Science.
- Poorezt A.A .; Rezaei P.; Yazdani H. (2009). Investigating the barriers to theorizing in the

Investigating the Barriers of Theorizing the Knowledge and Information Science field from the Perspective of Faculty Members of Universities of Iran

---

Hamid Reza Mahmoodi¹ | Mohammad Hassanzadeh² | Fatemeh Zandian³

1- MSC in Knowledge and Information Science, Tarbiat Modares University, Email:
Hamidreza8520@gmail.com (corresponding *author*)

2- Professor - Department of knowledge and Information Science - Tarbiat Modares University - Tehran -
Iran

3- Associate Professor - Department of knowledge and Information Science - Tarbiat Modares University -
Tehran - Iran

Abstract

Objective: Preliminary evidence and review of previous research indicate that theorizing in the field of information science is not in a good position. The purpose of this study is to weigh the barriers to theorizing in this field. In fact, in this research we seek to know how many obstacles each of the barriers of theorizing has.

Methods: The present research is in the category of applied research in terms of purpose and in the category of library and descriptive-survey research in terms of data collection method. Data were collected by a researcher-made questionnaire. The validity of the questionnaire was confirmed by information experts. Cronbach's alpha was used to evaluate the reliability. The reliability of the questionnaire was also reported .87% and was confirmed accordingly. The statistical population of this research formed the faculty members of the field of information science of Iran's universities. In this study, the sampling unit was the university and the sampling method was sequential. In the first stage, each university was selected by random. In the next stage, among the faculty members of each university, the final sample was purposefully selected. Questionnaires were distributed among 60 faculty members in the field. Out of 60 distributed questionnaires, 37 questionnaires were returned. The collected data were analyzed using descriptive and inferential statistics. In order to answer the research questions, one-sample t-test was used. SPSS software was used to analyze the data.

Results: The results of one-sample t-test showed that individual, educational, cultural and managerial barriers have a great extent, economic and social barriers have a large extent hinder in theorizing of information science. Among these barriers, educational barriers with an average of 4/18 have the most, and political barriers with an average of 3/66 have the lowest barrier.

Conclusion: So far, the barriers of theorizing in information science field have not been analyzed with a quantitative approach, so the present study is original in terms of subject and method of analysis.

Keywords: Barriers of Theorizing, Knowledge and Information Science, Iran